บทความวิจัย

Development of Health Literate Nursing Organization for Breastfeeding Promotion at Queen Sirikit National Institute of Child Health

Received: Feb 25, 2023
Revised: Mar 6, 2023
Accepted: Mar 10, 2023

Rachaneeboon Ngoenwilai, M.Sc.[1]
Siriluck Thavonvattana, M.Ed.[2]
Benjamas Thussanasupap, Dr.P.H.[3]
Nopparat Lakornket, M.N.S.[4]

Abstract

Introduction: Breastfeeding rate in Thailand has significantly decreased. The utilization of health literacy concept in breastfeeding promotion is possible to be a new strategy.

Research objective: To develop a model of breastfeeding health literacy promotion and to examine the effectiveness of a model at Queen Sirikit National Institute of Child Health.

Research methodology: The research and development study consisted of 3 phases: 1) situation analysis, 2) model preparation and development, and 3) model implementation and evaluation. In this study, a purposive sampling technique was used to recruit 250 nurses and 37 stakeholders. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics and paired t-test. Qualitative data were analyzed using content analysis.

Results: Results revealed that the developed model consisted of 4 elements: 1) policy establishment, 2) capacity building, 3) communication and management of the environment conducive to becoming a health literate organization, and 4) participation of all personnel in all levels. Following model implementation, the results showed as follows: 1) nurses highly perceived support provided by nursing organizations that promote breastfeeding health literacy, 2) mean score of breastfeeding health literacy is high, 3) mean scores of breastfeeding knowledge and health literacy are high, and 4) mean score of promotion of self-efficacy in breastfeeding significantly increased ($p<.001$).

Conclusion: This model shows effectiveness to achieve positive perceptions regarding support provided by nursing organizations, promotion of breastfeeding health literacy, and enhancement of nurses' self-efficacy.

Implications: This model can be used as a guideline applying a high-efficiency digital platform. It can be utilized as an important new policy to promote breastfeeding in Thailand.

Keywords: breastfeeding, health literacy, health literate organization

[1] *Registered Nurse, Senior Professional Level, Deputy Director of Nursing E-mail: p.rachel.ng@gmail.com*
[2] *Registered Nurse, Senior Professional Level, APN (Pediatric Nursing) E-mail: siriluck_t@hotmail.com*
[3] *Corresponding author: Registered Nurse E-mail: benjamas32@hotmail.com*
[4] *Registered Nurse, Professional Level E-mail: time2me@hotmail.com*
[1-4] *Queen Sirikit National Institute of Child Health, Department of Medical Services, Ministry of Public Health, Bangkok, Thailand.*

การพัฒนาองค์กรพยาบาลรอบรู้ด้านสุขภาพเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ในสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี

Received: Feb 25, 2023
Revised: Mar 6, 2023
Accepted: Mar 10, 2023

รัชนีบูลย์ เงินวิลัย วท.ม.[1]
ศิริลักษณ์ ถาวรวัฒนะ ศษ.ม.[2]
เบญจมาส ทัศนะสุภาพ สด.[3]
นพรัตน์ ละครเขต พย.ม.[4]

บทคัดย่อ

บทนำ: อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของประเทศไทยลดต่ำลงอย่างมาก การประยุกต์ใช้แนวคิดความรอบรู้ทางสุขภาพจึงเป็นโอกาสในการพัฒนากลยุทธ์ใหม่ให้เหมาะสมเพื่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของประเทศ

วัตถุประสงค์การวิจัย: เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่ และศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น

ระเบียบวิธีวิจัย: การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา ประกอบด้วย 3 ระยะ คือ 1) การวิเคราะห์สถานการณ์ 2) การวางแผนการดำเนินงานและพัฒนารูปแบบ และ 3) การดำเนินงานและประเมินผล เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย 1) พยาบาลวิชาชีพ 250 คน และ 2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 37 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา และ Paired t-test ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย: รูปแบบที่พัฒนาขึ้น มี 4 องค์ประกอบหลัก ดังนี้ 1) กำหนดนโยบาย 2) พัฒนาบุคลากร 3) การสื่อสารและจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ และ 4) การมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกระดับ ภายหลังการดำเนินการตามรูปแบบพบว่า พยาบาลวิชาชีพ 1) มีการรับรู้ในเรื่องการสนับสนุนขององค์กรพยาบาลที่ส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่มากขึ้น 2) มีคะแนนเฉลี่ยความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่มากขึ้น 3) มีคะแนนเฉลี่ยของความรู้เรื่องนมแม่และความรอบรู้ด้านสุขภาพมากขึ้น และ 4) มีคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะแห่งตนในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value < .001)

สรุปผล: รูปแบบที่พัฒนาขึ้นนี้มีประสิทธิภาพเพื่อสร้างการรับรู้ทางบวกเกี่ยวกับการสนับสนุนขององค์กรพยาบาลส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่ และช่วยเพิ่มสมรรถนะแห่งตนของพยาบาล

ข้อเสนอแนะ: เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบโดยการใช้ digital platform ที่มีประสิทธิภาพสูง สามารถนำไปใช้เป็นนโยบายใหม่ที่สำคัญในการส่งเสริมให้ทารกและเด็กไทยได้รับนมแม่มากขึ้น

คำสำคัญ: การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ความรอบรู้ด้านสุขภาพ องค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ

[1]พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ รองผู้อำนวยการด้านการพยาบาล [1]E-mail: p.rachel.ng@gmail.com
[2]พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ APN สาขาการพยาบาลเด็ก [2]E-mail: siriluck_t@hotmail.com
[3]Corresponding author พยาบาลวิชาชีพปฏิบัติการ [3]E-mail: benjamas32@hotmail.com
[4]พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ [4]E-mail: time2me@hotmail.com
[1-4]สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข กรุงเทพ ประเทศไทย

บทนำ

องค์การอนามัยโลกแนะนำให้ทารกได้รับนมแม่อย่างเดียว 6 เดือนและให้นมแม่ควบคู่กับอาหารตามวัยที่เหมาะสมจนถึง 2 ปีหรือนานกว่านั้น[1] มีการกำหนดเป้าหมายอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือน ร้อยละ 50 ภายในปี ค.ศ. 2025 แต่จากผลการสำรวจสถิติของประเทศไทยสะท้อนให้เห็นถึงความน่ากังวลเป็นอย่างมากต่อสถานการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ จากเดิมที่อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน ค่อย ๆ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากร้อยละ 5.4 ใน ปี พ.ศ. 2549 เป็นร้อยละ 23.1 ในปี พ.ศ. 2559 แต่จากการสำรวจล่าสุดในปี พ.ศ. 2562 นั้น อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ลดต่ำลงอย่างมากเหลือเพียงร้อยละ 14[2] จากผลการสำรวจที่สวนทางกับโปรแกรมมากมายในการส่งเสริมและสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้น อาจนำมาซึ่งโอกาสในการพัฒนากลยุทธ์ให้เหมาะสมกับยุคปัจจุบันต่อไป ซึ่งกลไกที่สำคัญในการพัฒนาการส่งเสริมให้ทารกและเด็กไทยได้รับนมแม่นั้น พยาบาลวิชาชีพมีส่วนสำคัญยิ่ง[3]

ปัจจุบัน การสาธารณสุขของประเทศไทยให้ความสำคัญกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ (health literacy) มากขึ้น กำหนดให้มีการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพอยู่ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี อยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนพัฒนาสาธารณสุข ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษา สถานบริการสุขภาพ ฯลฯ เป็นองค์กรแห่งความรอบรู้ด้านสุขภาพ[4] จากการศึกษาเกี่ยวกับโปรแกรมสร้างเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพที่ผ่านมา ส่วนใหญ่มักเน้นไปที่ความสามารถของผู้ป่วย บุคคลทั่วไป นักเรียนนักศึกษา ผู้รับบริการ มากกว่าบุคลากรทางการแพทย์[5,6] ซึ่งกลุ่มบุคลากรทางการแพทย์นั้น นับว่ามีความสำคัญยิ่งในระบบสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มพยาบาลวิชาชีพ ที่เป็นกำลังสำคัญในโรงพยาบาลและใกล้ชิดกับผู้ป่วยที่สุด พยาบาลวิชาชีพในประเทศไทย ร้อยละ 55.3 ไม่เคยได้ยินเรื่องความรอบรู้ด้านสุขภาพมาก่อน[7] โรงพยาบาลหลายแห่งยังไม่มีนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพที่ชัดเจนจากผู้บริหารทางการพยาบาล ทั้ง ๆ ที่พยาบาลวิชาชีพมีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติงานที่สามารถยกระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพให้แก่ผู้รับบริการได้[6] จากการศึกษาในประเทศมาเลเซีย[8] พบว่า ปัจจัยที่เป็นปัญหาและอุปสรรคของความรอบรู้ด้านสุขภาพในมุมมองของกลุ่มพยาบาลวิชาชีพ ได้แก่ การขาดองค์กรหรือผู้นำที่ส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพ ร้อยละ 62.78 การขาดสิ่งสนับสนุนจากองค์กรในการนำความรอบรู้ด้านสุขภาพมาปฏิบัติ ร้อยละ 60.56 และการขาดความรู้เกี่ยวกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ ร้อยละ 53.89

ในยุคสมัยปัจจุบัน ข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วย นมแม่มีจำนวนมากในทุกหนทุกแห่ง โดยเฉพาะในสังคมออนไลน์ มีข้อมูลที่ถูกต้องและไม่ถูกต้องเป็นจำนวนมาก[9] ดังนั้น การสร้างองค์กรพยาบาลรอบรู้ด้านสุขภาพเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เพิ่มการเข้าถึงความรู้และข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือจึงมีความจำเป็น การที่พยาบาลมีความรอบรู้ด้านสุขภาพเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่ถูกต้อง และมีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่สูง จะนำไปสู่พฤติกรรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ มีการปฏิบัติที่ถูกต้อง และสามารถถ่ายทอดข้อมูลเหล่านี้แก่ผู้รับบริการ รวมถึงเฝ้าระวังตรวจสอบข้อมูลข่าวสารความรู้ที่ไม่ถูกต้อง เพื่อยกระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพและการสื่อสารสุขภาพอันจะช่วยให้ประชาชนนำไปสู่การตัดสินใจแสดงพฤติกรรมสุขภาพเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้อย่างเหมาะสม ผู้วิจัยจึงประยุกต์แนวคิดความรอบรู้ด้านสุขภาพของนัทบีม[10] และแนวคิดการเพิ่มความรอบรู้ทางสุขภาพ 5 ทักษะ (K-shape) ของขวัญเมือง แก้วดำเกิง[11] มาพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่แก่พยาบาลในสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี โดยพัฒนาทักษะเพิ่มความรอบรู้ทางสุขภาพ 5 ด้าน [12, 13] ได้แก่ 1) การเข้าถึง 2) เข้าใจ 3) การไต่ถาม 4) การตัดสินใจ และ 5) การนำไปใช้ การพัฒนาเพิ่มทักษะ 5 ด้านเหล่านี้ จะเกิดขึ้นอย่างเป็นขั้นตอนตามกระบวนการเพิ่มความรอบรู้ด้านสุขภาพ ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 นับเป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนวิกฤติเป็นโอกาส ในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาบุคลากรใน รูปแบบเดิม ๆ ให้เป็น digital platform เพื่อป้องกันความเสี่ยงในการติดเชื้อ COVID-19 และเพื่อเพิ่มศักยภาพในการเข้าถึงแหล่งข้อมูล/ การเรียนรู้ที่ไร้ขีดจำกัด ผู้วิจัยจึงมีการออกแบบทุกขั้นตอนของงานวิจัยนี้โดยใช้รูปแบบออนไลน์ ในการพัฒนาความรอบรู้ทางสุขภาพเรื่องนมแม่ให้กับพยาบาลเพื่อช่วยให้การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินีประสบผลสำเร็จ และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้รับบริการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่แก่พยาบาลในสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี

2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของรูปแบบการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่แก่พยาบาลในสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (research and development) โดยประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของสตริงเกอร์ (Stringer)[14] ที่มีลักษณะเป็นเกลียวปฏิสัมพันธ์ (interacting spiral)" ประกอบด้วย 3 ระยะ คือ ดูว่ามีปัญหาอะไร (Look) คิดพิจารณา (Think) และลงมือปฏิบัติ (Act) มีการเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ นำมาออกแบบรูปแบบการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่แก่พยาบาลในสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี ให้สอดคล้องบริบท ปัญหา และความต้องการที่เป็นอยู่จริง นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ พยาบาลวิชาชีพ จำนวน 510 คน ที่ปฏิบัติงานในสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี

กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (sample size) คำนวณตามสูตรของ Taro Yamane (1973) กำหนดค่าความเชื่อมั่น 95% และระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 225 คน เนื่องจากงานวิจัยนี้ใช้โปรแกรม SurveyMonkey® ซึ่งเป็น online survey software ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ร่วมวิจัยจึงมีอิสระสูงที่จะตอบหรือไม่ตอบแบบสอบถาม[14] เพื่อป้องกันการได้รับแบบสอบถามคืนไม่ครบหรือกลุ่มตัวอย่างถอนตัวจากงานวิจัย ผู้วิจัยเพิ่มกลุ่มตัวอย่างอีกร้อยละ 20 เป็น 270 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด ดังแสดงในแผนภูมิที่ 1

กลุ่มเป้าหมายเชิงคุณภาพ เป็นการสนทนากลุ่ม (focus group) กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) ได้แก่ พยาบาลวิชาชีพที่เป็นหัวหน้าหอผู้ป่วย/หัวหน้างาน จำนวน 37 คน จาก 37 หน่วยงานของสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี จำนวน 4 ครั้ง ครั้งละ 7-10 คน

เครื่องมือที่ใช้และคุณภาพของเครื่องมือ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละระยะ ดังแสดงรายละเอียดในแผนภูมิที่ 1 ประกอบด้วย

1. แบบบันทึกข้อมูลพื้นฐานของพยาบาลวิชาชีพ เป็นแบบสอบถามให้เลือกตอบ จำนวน 9 ข้อ ร่วมกับข้อคำถามแบบปลายเปิด จำนวน 4 ข้อ

2. แบบสอบถามการสนับสนุนขององค์กรพยาบาลที่ส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่ตามการรับรู้ของพยาบาลวิชาชีพ ดัดแปลงมาจาก Chaiyaphum et al.[6] มีลักษณะการวัดแบบ Likert's scale 5 ระดับ จำนวน 12 ข้อ มีค่า Cronbach's alpha coefficient เท่ากับ .98

3. แบบประเมินความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่สำหรับพยาบาลวิชาชีพ ดัดแปลงมาจากขวัญเมือง แก้วดำเกิง[16] มีลักษณะการวัดแบบ Likert's scale 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ มีค่า Cronbach's alpha coefficient เท่ากับ .96

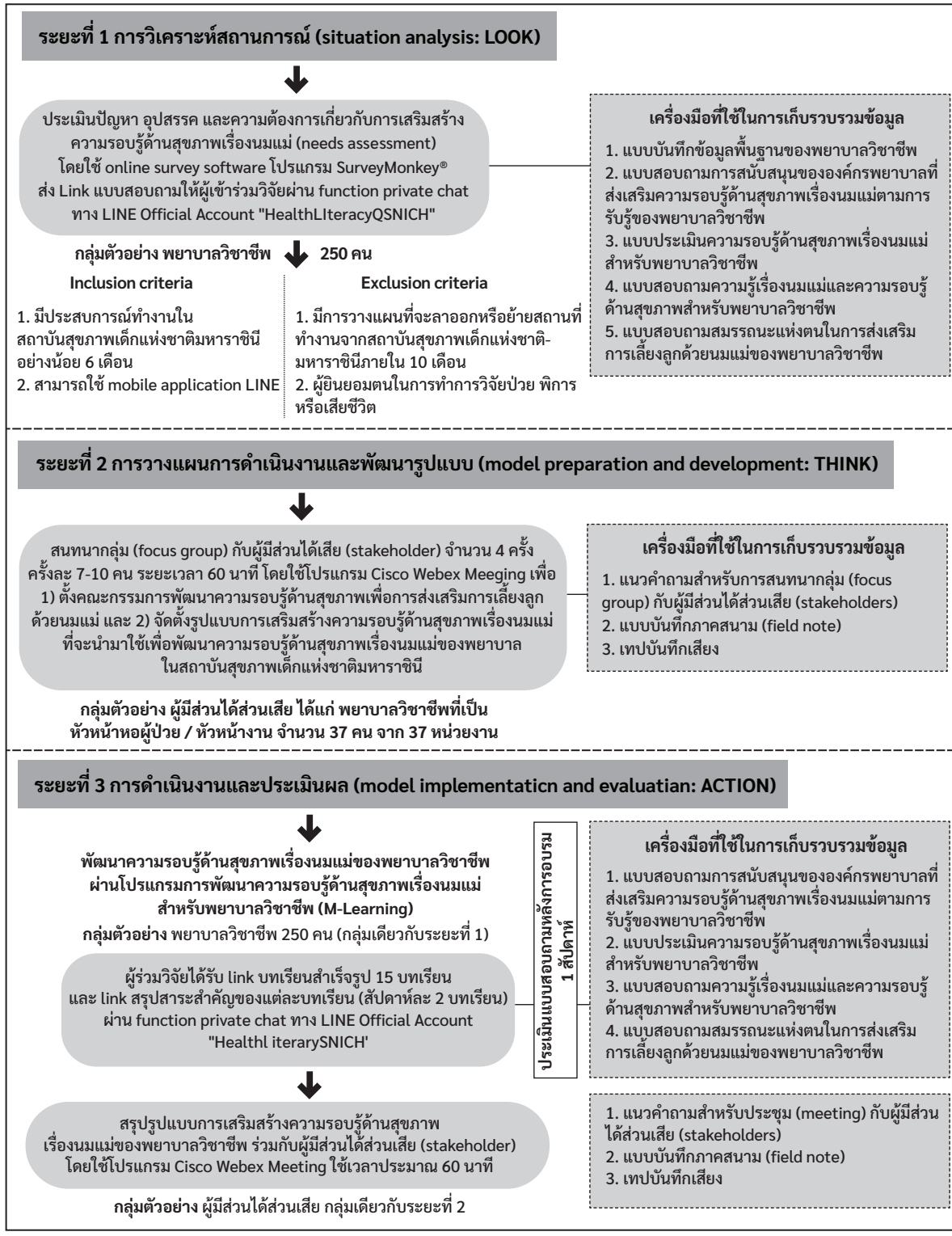
4. แบบสอบถามความรู้เรื่องนมแม่และความรอบรู้ด้านสุขภาพสำหรับพยาบาลวิชาชีพ ผู้วิจัยพัฒนาจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ จำนวน 30 ข้อ มีค่า Kuder–Richardson Formula 20 เท่ากับ .83

5. แบบสอบถามสมรรถนะแห่งตนในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของพยาบาลวิชาชีพ ดัดแปลงมาจาก Thussanasupap et al.[17] มีลักษณะการวัดแบบ Likert's scale 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ มีค่า Cronbach's alpha coefficient เท่ากับ .97

6. แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบด้วยประเด็นที่ศึกษา จำนวน 5 ข้อ

7. แนวคำถามสำหรับประชุมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบด้วยประเด็นที่ศึกษา จำนวน 3 ข้อ

ส่วนที่ 2 โปรแกรมการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่สำหรับพยาบาลวิชาชีพ ซึ่งเป็นโปรแกรม Mobile Learning (M- Learning) อันประกอบไปด้วยบทเรียนออนไลน์ 15 บทเรียน (ที่ออกแบบโดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ในระยะที่ 1 และระยะที่ 2) ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 1 ขั้นตอนการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

แผนภูมิที่ 2 รูปแบบการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่ และโปรแกรมการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่สำหรับพยาบาลวิชาชีพ สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี

แบบสอบถามและเนื้อหาโปรแกรมการพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่สำหรับพยาบาลวิชาชีพทั้งหมดนี้ได้รับการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ได้แก่ 1) อาจารย์คณะสาธารณสุขศาสตร์ เชี่ยวชาญเรื่องความรอบรู้ด้านสุขภาพ 2) กุมารแพทย์เชี่ยวชาญเรื่องนมแม่ 3) อาจารย์พยาบาลเชี่ยวชาญเรื่องนมแม่ 2 ท่าน และ 4) พยาบาลวิชาชีพเชี่ยวชาญเรื่องนมแม่

การเก็บรวบรวมข้อมูล

กระบวนการดำเนินการวิจัยและการเก็บข้อมูลดำเนินตามวงจรปฏิบัติการของ Stringer[14] ประกอบด้วย 3 ระยะ ตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2565 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566 ดังแผนภูมิที่ 1

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยนี้ผ่านการอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี ตามเอกสารรับรองโครงการวิจัยเลขที่ REC.015/2565 เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2565 กลุ่มตัวอย่างได้รับการชี้แจงรายละเอียดการวิจัย วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการเก็บข้อมูล การรักษาความลับและทำลายข้อมูล กลุ่มตัวอย่างมีอิสระในตัดสินใจ และลงนามในแบบฟอร์มการยินยอมเข้าร่วมการวิจัย (consent form)

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS statistics version 29 โดยวิเคราะห์คุณลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของ 1) คะแนนการสนับสนุนขององค์กรพยาบาลที่ส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่ตามการรับรู้ของพยาบาลวิชาชีพ 2) คะแนนความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่สำหรับพยาบาลวิชาชีพ 3) คะแนนความรู้เรื่องนมแม่และความรอบรู้ด้านสุขภาพสำหรับพยาบาลวิชาชีพ และ 4) คะแนนสมรรถนะแห่งตนในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของพยาบาลวิชาชีพ ก่อนและหลังการดำเนินการตามรูปแบบการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่แก่พยาบาล โดยใช้สถิติ Paired t-test ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)

ผลการวิจัย

1. คุณลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ มีกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 250 ราย ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 97.6) อายุระหว่าง 23-59 ปี (Mean = 40.75, SD = 11.23) มีระยะเวลาการปฏิบัติงานในวิชาชีพพยาบาลเฉลี่ย 18.07 ปี (SD = 11.50) นอกจากนี้พบว่า พยาบาลวิชาชีพ ร้อยละ 59.5 เคยเข้ารับการอบรมเรื่องนมแม่ ร้อยละ 65.1 ไม่เคยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องความรอบรู้ด้านสุขภาพมาก่อน และร้อยละ 77.5 ไม่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ

2. รูปแบบการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่แก่พยาบาลในสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี

รูปแบบ (model) ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2

3. ประสิทธิผลของรูปแบบการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่แก่พยาบาลในสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี

ภายหลังการดำเนินการตามรูปแบบการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่ พยาบาลวิชาชีพมีคะแนนเฉลี่ยการรับรู้ในเรื่องการสนับสนุนขององค์กรพยาบาลที่ส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่ คะแนนเฉลี่ยความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่ คะแนนเฉลี่ยของความรู้เรื่องนมแม่และความรอบรู้ด้านสุขภาพ และคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะแห่งตนในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สูงกว่าก่อนดำเนินการตามรูปแบบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value < .001) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประสิทธิผลของรูปแบบการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่แก่พยาบาลในสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี

ประสิทธิผลของรูปแบบการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่	ก่อนดำเนินการตามรูปแบบ		หลังดำเนินการตามรูปแบบ		t	p-value
	Mean	SD	Mean	SD		
1. การสนับสนุนขององค์กรพยาบาลที่ส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่ตามการรับรู้ของพยาบาลวิชาชีพ	39.01	6.41	53.32	6.53	23.33	<.001
2. ความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่สำหรับพยาบาลวิชาชีพ	63.92	12.89	81.29	12.70	15.02	<.001
3. ความรู้เรื่องนมแม่และความรอบรู้ด้านสุขภาพสำหรับพยาบาลวิชาชีพ	13.42	4.16	24.07	6.17	22.79	<.001
4. สมรรถนะแห่งตนในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของพยาบาลวิชาชีพ	62.99	13.67	82.51	11.91	16.79	<.001

อภิปรายผลการวิจัย

ในการพัฒนาโรงพยาบาลให้เป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ (health literate organization) นั้น เริ่มต้นจากการสร้างบุคลากรรอบรู้ด้านสุขภาพ (health literate person) ที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ (health literacy) ยึดมั่นว่าความรอบรู้ด้านสุขภาพเป็นเรื่องของทุกคนในองค์กร[18] มีการขับเคลื่อนทั้งองค์กร และยอมรับนวัตกรรม diffusion of health literacy innovation ร่วมกัน[19] จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานพบว่า องค์กรพยาบาลของสถาบันไม่เคยมีการวิเคราะห์สถานการณ์ (situation analysis) หรือดำเนินกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพให้กับพยาบาลวิชาชีพมาก่อน เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่ทั้งองค์กร และยกระดับความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ (sense of ownership) จึงได้ประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของสตริงเกอร์[14] พยาบาลวิชาชีพทุกระดับได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการวิจัย เพื่อให้ “รูปแบบ” นี้มีความสอดคล้องกับบริบท ปัญหา และความต้องการของพยาบาลวิชาชีพที่เป็นอยู่จริง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและเรียนรู้ทั้งองค์กรพยาบาล องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นนี้ เป็นความรู้ในระดับคุณค่า (valence and value) ที่เกิดการยอมรับตามความต้องการของบุคคลและความต้องการขององค์กร[20] จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่ ประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบหลัก คือ 1) กำหนดนโยบาย 2) พัฒนาบุคลากร 3) การสื่อสารและจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเป็นองค์กรรอบรู้ด้านสุขภาพ และ 4) การมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกระดับ ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะของโรงพยาบาลรอบรู้ด้านสุขภาพที่เผยแพร่โดยองค์การอนามัยโลกภาคพื้นยุโรป (WHO, Reginal Office for Europe) กล่าวคือ ผู้นำองค์กรต้องส่งเสริมแนวคิดและหลักการเรื่องความรอบรู้ด้านสุขภาพ โดยมีการผลักดันนโยบายอย่างชัดเจน ออกแบบแผนงานโครงการ กิจกรรม ที่สอดคล้องกับแนวคิดนี้ มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร ด้วยการฝึกอบรมความรู้ สร้าง

เสริมการสื่อสารข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพด้วยการจัดบริการข้อมูลข่าวสารที่น่าเชื่อถือและเข้าถึงได้ง่าย มีสื่อทางเลือกที่หลากหลายด้วยการนำสื่ออิเล็กทรอนิกส์มาใช้ และปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทั้งสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่สร้างความตระหนักในเรื่องความรอบรู้ด้านสุขภาพร่วมกัน[13]

ในด้านประสิทธิผลของรูปแบบการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่แก่พยาบาลในสถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี จากการศึกษาพบว่า พยาบาลวิชาชีพมีการรับรู้ในเรื่องการสนับสนุนขององค์กรพยาบาลที่ส่งเสริมความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value < .001) เนื่องจากมีการกำหนดนโยบายเพื่อเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่ร่วมกัน จัดการอบรมแบบ Mobile Learning (M-Learning) และสร้างช่องทางการเข้าถึงข้อมูลวิชาการคุณภาพสูงโดยคำนึงถึงความต้องการของพยาบาลวิชาชีพเป็นสำคัญ ที่เข้าถึงได้ง่ายผ่านทาง application LINE Official Account มีการจัดสิ่งแวดล้อมที่สร้างความตระหนัก (raising awareness) ของความเป็นองค์กรพยาบาลรอบรู้ด้านสุขภาพที่แสดงอัตลักษณ์ของวิชาชีพพยาบาลในสถาบัน นอกจากนี้ ยังพบว่าพยาบาลวิชาชีพมีคะแนนเฉลี่ยความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่มากกว่าก่อนดำเนินการตามรูปแบบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value < .001) สอดคล้องกับการศึกษาของ Chaiyaphum et al.[6] ที่พบว่า การถ่ายทอดนโยบายความรอบรู้ด้านสุขภาพขององค์กรสู่การปฏิบัติจริงได้นั้น ต้องมีการพัฒนาศักยภาพของพยาบาลผู้ปฏิบัติการด้วยการให้ความรู้ที่เพียงพอ และทำให้พยาบาลเข้าใจความสำคัญของการปฏิบัติงานตามแนวคิดของความรอบรู้ด้านสุขภาพ

การศึกษาครั้งนี้ แม้พบว่า พยาบาลวิชาชีพ ถึงร้อยละ 59.5 เคยรับการอบรมเรื่องนมแม่มาก่อน แต่ส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ (ร้อยละ 77.5) ภายหลังการดำเนินการตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น พยาบาลวิชาชีพมีคะแนนเฉลี่ยของความรู้เรื่องนมแม่และความรอบรู้ด้านสุขภาพมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value < .001) อธิบายได้ว่า โปรแกรมการอบรมที่จัดทำขึ้นในรูปแบบ M-Learning เป็นนวัตกรรมการเรียนรู้รูปแบบใหม่ที่พยาบาลมีอิสระในการศึกษาบทเรียนผ่านทางอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ สามารถจัดการความรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา[21] และพยาบาลทั้งองค์กรสามารถได้รับความรู้พร้อมกันเพื่อการขับเคลื่อนตามนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพภายในระยะเวลาที่จำกัด ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาเรื่องการจัดสรรเวลาเข้ารับการอบรม ปัญหาความเสี่ยงจากการติดเชื้อ COVID-19 และปัญหาการขาดอัตรากำลังจากการส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมในรูปแบบปกติ นอกจากนี้ สื่อที่นำเสนอใน M-learning สามารถบูรณาการเป็นมัลติมีเดีย (ข้อความ เสียง และวิดีโอ) ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้มากขึ้น[22] จากการที่พยาบาลวิชาชีพได้รับความรู้ที่ถูกต้องจึงทำให้มีคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะแห่งตนในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value < .001) สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมา[23]

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

สามารถนำรูปแบบการเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพเรื่องนมแม่แก่พยาบาลวิชาชีพนี้ขยายผลสู่โรงพยาบาลอื่น ๆ เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดอบรมความรู้ให้กับบุคลากรโดยการใช้ digital platform ที่มีประสิทธิภาพสูง โดยไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณหรือเทคนิคขั้นสูง ลดปัญหาการขาดอัตรากำลังจากการส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาความรู้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ควรทำการศึกษาวิจัยแบบสองกลุ่มเปรียบเทียบและประเมินผลเพิ่มเติมในกลุ่มผู้รับบริการ เช่น อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือน

References

1. Wambach K, Spencer B. Breastfeeding and human lactation. 6th ed. Burlington: Jones & Bartlett Learning; 2021.
2. National Statistical Office of Thailand. Thailand multiple indicator cluster survey 2019: survey findings report 2020. Bangkok: National Statistical Office of Thailand; 2020.
3. Thai Breastfeeding Center Foundation. Teaching and learning management of breastfeeding in the Bachelor of Nursing Science Program. Bangkok: Thai Breastfeeding Center Foundation; 2021 (in Thai).
4. Tanasugarn C. Health literacy: lessons learned from international experience to the Thailand context. Journal of Public Health 2018;48(1):1-4. (in Thai).
5. Kaeodumkoeng K, Chaiyaparn N, Boonkla S. A program development of promoting health literacy on disease prevention and control in public health officers. Thai Journal of Health Education 2021;44(2):187-201. (in Thai).
6. Chaiyaphum S, Boonsawatkulchai P. The head of outpatient nursing, support for promoting health literacy managed by registered nurses in diabetes and hypertension clinics, community hospitals, region area 7. Research and Development Health System Journal 2020;13(3):180-86. (in Thai).
7. Nantsupawat A, Wichaikhum O, Abhicharttibutra K, Kunaviktikul W, Nurumal MSB, Poghosyan L. Nurses' knowledge of health literacy, communication techniques, and barriers to the implementation of health literacy programs: a cross-sectional study. Nurs Health Sci 2020;22: 577-85.
8. Rajah R, Hassali MA, Lim CJ. Health literacy-related knowledge, attitude, and perceived barriers: a cross-sectional study among physicians, pharmacists, and nurses in public hospitals of Penang, Malaysia. Frontiers in Public Health [Internet]. 2017 [cited 2023 Feb 15]; Article ID 281. Available from: https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2017.00281/full
9. Thavonvattana S. Breaking the barriers: breastfeeding at the beginning. In: Sawasdivorn S, editor. Proceedings of the 6th National Breastfeeding Conference; 2017 Nov 8-10; Bangkok, Thailand. Bangkok: PNS Creation;2017. P. 59-63. (in Thai).
10. Nutbeam D. The evolving concept of health literacy. Social Science and Medicine 2008; 67(12): 2072-78.
11. Kaeodumkoeng K. K-shape 5 skills to increase health literacy. Journal of The Health Education Professional Association 2020;35(2):22-6. (in Thai).
12 Kaeodumkoeng K. Health literacy: access, understand, and application. Bangkok: Amarin; 2018. (in Thai).

13. Kaeodumkoeng K. Health literacy: functional, interactive, and critical. Bangkok: Amarin Printing and Publishing; 2019. (in Thai).
14. Stringer E. Action research. 2nd ed. Thousand Oaks: Sage; 1999.
15. Vehovar V, Manfreda KL. The SAGE handbook of online research methods. 2nd ed. Los Angeles: SAGE; 2017.
16. Kaeodumkoeng K. Health literacy: processes, practice, evaluation tools. Bangkok: Ideol Digital Print; 2021. (in Thai).
17. Thussanasupap B, Lapvongwatana P, Kalampakorn S, Spatz DL. Effects of the community-based breastfeeding promotion program for working mothers: a quasi-experimental study. Pacific Rim International Journal of Nursing Research 2016;20(3):196-209.
18. Tanasugarn C, Samnuanklang M, Sarawasee R, Kloyiam S, Sukpresert K, editors. The concept and principles of a health literate organization. Nonthaburi: Office of the Department of Health 4.0 Driving Project for People's Health Literacy; 2018. (in Thai).
19. Tanasugarn C, Samnuanklang M, Sarawasee R, Kloyiam S, Sukpresert K, editors. Guidelines for the development of a health literate hospital. Nonthaburi: Office of the Department of Health 4.0 Driving Project for People's Health Literacy; 2018. (in Thai).
20. Sutthinarakorn W. Participatory action research and conscientization. Bangkok: Siampiritus; 2014. (in Thai).
21. Tuntrakul P. Learning results with M-learning lessons on portable devices in subject of "statistics for health science for freshmen of Faculty of Nursing, Mahidol University" [master's thesis]. [Bangkok]: Silpakorn University; 2018. (in Thai).
22. Sirikunpipat P, Thaisriharrach P, Kongtham A, Sriyamaka P. The development of mobile learning model for Sukhothai Thammathirat University students. Journal of Educational Technology and Communications 2021;16(21):1-17. (in Thai).
23. Supamontree S. Perceived self-efficacy and breastfeeding promotion behavior of healthcare providers in university hospitals [master's thesis]. [Nakhonpathom]: Mahidol University; 2010. (in Thai).